

I. LALAJANTS

MUISTEMIA „KOHTAAMISISTANI V. I. LENININ KANSSA 1893—1900”

Uuden vuoden, 1893, edellä santarmisto suoritti suuren hyökkäyksen Kasanin maanalaisia järjestöjä vastaan pidättäen alun kuusikymmentä henkeä (ylioppilas Ostrjaninin petos). Minut myös vangittiin. Parin kuukauden kuluttua santarmit pääsivät useimmat vangituista vapaaksi „tuomion langettamiseen asti” salaisen poliisivalvonnan alaiseksi; vapautettuja käskettiin kolmen päivän sisällä poistumaan Kasanista. Minua henkilökohtaisesti kehoitettiin „vapaasti valitsemaan” ja ilmoittamaan, mihin minä nimenomaan aion asettua asumaan tuomion langettamiseen asti, ja tällöin „hyväntahtoisesti” luettiin ne kaupungit, joihin minun ei ollut lupa matkustaa. Kiellettyjen paikkakuntien luettelo oli hyvin laaja. Mainittakoon, että pääkaupunkien lisäksi siihen kuuluivat kaikki yliopistokaupungit, kaikki teollisuuskeskukset ja useita santarmiston näkökannalta „epäluotettavia” kaupunkeja, sellaisia kuin Saratov, Nižni, Tver, Tiflis jne. Saatuani kuulla sellaisesta „valintavapaudesta” yritin esittää vastalauseen, mutta minulle yhä vain hymyillen vastattiin, että siinä tapauksessa voin istua edelleenkin vankilassa. Ei autanut muu kuin „valita”. Loppujen loppuksi valitsin Samaran, vaikka minulla ei silloin ollut pienintäkään käsitystä tämän kaupungin oloista.

Matkavalmistelut eivät kestäneet kauan. Käytettävänäni olleina päivinä kävin tuttavilta tiedustelemassa, millainen kaupunki se Samara on. Toivoin saavani vaikkapa jotain yhteyksiä ja tapauspaikkoja, etten joutuisi tuntemaan itseäni uudessa kaupungissa kokonaan joksikin Robinsoniksi. Tosin tiedusteluistani oli kovin vähän hyötyä, oikeammin sanoen en saanut mitään tietoa Samarasta, ellei oteta lukuun sitä, että se on kuvernementti-kaupunki kaikkine sellaiselle kaupungille kuuluvine virastoineen, mutta ei kuitenkaan sellainen „soppi” kuin Simbirk ym.— mutta tiesinhän sen ilmaskin. Mitä yhteyksiin ja tuttavuuksiin tulee,

niin minulle annettiin pari kolme osoitetta ja varoitettiin, että tuskinpa minä löydän mitään mielenkiintoista näiden osoitteiden avulla.

Muistan, että erään osoitteen mukaan minun oli mentävä tohtori Portugalovin (vanhuksen) taloon ja tutustuttava hänen perheensä kanssa, toisen osoitteen mukaan oli määrä mennä erälle Dolgoville, joka myös oli vanha mies, entinen narodnajavoljalainen ja aikoinaan tuomion saanut, en enää tarkoin muista mistä nimenomaan, mutta nähtävästi Dolgušinin jutusta.

Saatuani näin „runsaite” tietoja ja otettuani mukaan „matkustusluvan” lähdin reellä Volgan yli muistaakseni Ruza-jevkan asemalle ja sieltä rautateitse Samaraan.

Ikävät ajatukset valtasivat minut: „Millainen kaupunki se on, johon olen matkalla? Onnistunko siellä saamaan tarpeellisia kirjoja? Millaiset tuttavuudet siellä odottavat?” — ja monet muut samantapaiset kysymykset vaivasivat minua lakkaamatta miltei koko matkan. Jo se seikka, että kuultuaan „valintani” santarmi huudahti hyväksyvästi: „Ahaa, mainiota!”, puhui siitä, että he pitivät tätä kaupunkia täysin „luotettavana” ja siis... Olkoon menneeksi, sattuuhan sitä pahempaakin...

Viimein olin perillä, tuossa salaperäisessä Samarassa.

Saatuani järjestetyksi itselleni huoneen, lähdin heti seuraavana päivänä tekemään tuttavuutta minulle annettujen osoitteiden mukaan.

Viivyin muutaman tunnin Portugalovin kotona. Minut otettiin vastaan hyvin sydämellisesti, tarjottiin teetä ym., mikä oli tapana sellaisissa tilaisuuksissa. Perhe oli miltei kokonaan saapuvilla. Kulttuurinen, hyvin kasvatettu, jokseenkin maltillisen liberaalinen perhe. Kaikki puhdasta ja hyvässä järjestyksessä; salin seinää koristivat useat tunnetuimpien venäläisten klassikkojen kuvat ja kirjoitus „Venäjän maan suola”. Vanhus vakuutti minulle, että tästä maltillisuudesta huolimatta paikallinen santarmisto kuitenkin vainoa vieläkin häntä varjostuksellaan ja suhtautuu hyvin epäilevästi koko hänen perheeseensä.

Keskustelimme kaikesta yleensä emmekä mistään erikoisesti. Keskustelu oli melko ikävä lukuunottamatta tohtorin kertomusta Pariisin viemäriverkon rakenteesta ja kastelupelloista kaupungin lähellä, joita hän Pariisissa ollessaan oli käynyt saniteettilääkärinä katsomassa Pariisin määrin antamalla erikoisluvalla. Hän kertoi siitä kohtalaisen yksityiskohtaisesti ja elävästi ja kuuntelin häntä suurella mielenkiinnolla.

Seuraavana päivänä menin Dolgoville. Elämässään paljon nähnyt hyväntahtoinen vanhus asui yksinään ja otti minut vastaan erittäin ystävällisesti ja sydämellisesti. Ilmoitettua sellaisissa tapauksissa välttämättömät tiedot itsestäni ja kerrottuaani Kananin viimeiset uutiset, aloin kuunnella hänen kertomuksiaan

menneistä ajoista ja Samaran oloista. Keskustelun aikana ilmaantui huomaamatta perinteellinen tee (tarjoili jokin nainen).

Silloin koputettiin oveen, ja sisään astui 22—23 vuoden ikäinen matala, mutta tanakka ja erittäin vahvarakenteinen nuori mies, jolla oli vaaleanruskea tukka ja paljon ruskeammat viikset ja parta. Hänellä oli tavattoman viisaat ja erittäin miellyttävät kasvot, jotka heti ensi näkemältä herättivät kiintymystä. Hän oli Vladimir Iljitš Uljanov.

Isäntä ei maininnut nimiämme, vaan kehotti tutustumaan. Me kättelimme toisiamme ja, kuten tutustuesssa usein tapahtuu, lausuimme epäselvästi nimeämme. Sen jälkeen keskustelu jatkui ja siihen osallistui myös tulokas. Enimmäkseen puhui isäntä, me teimme välihuomautuksia ja katsahtelimme vähän väliä toisiimme. Keskustelu koski vähemmän mielenkiintoisia, yleisesti tunnettuja asioita. Sitten Dolgov alkoi vakavannäköisenä puhua muun muassa siitä, että hänen muistaakseen „Vestnik Jevropy” aikakauslehden viimeksi ilmestyneessä kirjasessa oli julkaistu erittäin asiallinen artikkeli ruumiillisten rangaistusten (raipoilla pieksämisen) kumoamisen välttämättömyydestä yleensä ja talonpoikaiston suhteen erikoisesti. Hymähdimme tahtomattamme. Huomattuaan sen isäntä kiiruhti hyväntahtoisesti moittimaan meitä. „Niin, niin, teitä marxilaisiahan se ei tietenkään kiinnosta, varsinkaan kun kysymyksessä ovat talonpojat,— teitähän kiinnostavat vain työläiset.” Me purskahdimme nauruun. Keskusteltuamme vielä vähän hyvästelimme Dolgovia ja lähdimme yhdessä pois.

Matkalla meillä vähitellen kehkeytyi mielenkiintoinen keskustelu, mikä teki mahdolliseksi tutustua lähemmin toisiimme. Kerroin kaiken minkä voin Kasanin elämästä ja vuorostani kuuntelin suurella mielenkiinnolla kaikkea sitä, mitä Vladimir Iljitš ehti kertoa Samarasta tänä tuttavuutemme ensi iltana. Keskustelumme siirtyi luonnollisestikin narodnikkeihin ja marxilaisiin ja me kumpikin innostuimme niin, ettemme huomanneetkaan, kun olimme saapuneet hänen asuntonsa ovelle, ja koska se sattui keskustelumme mielenkiintoisimmalla kohtaa, Vladimir Iljitš ehdotti, että hän saattaa minua „hiukan” takaisin. Ja kun sitten saavuimme huomaamatta asunnolleni, ehdotin puolestani hänelle samaa... Ja niin, saattaen toisiamme „vielä hiukan” me kuljimme sen välimatkan edestakaisin vielä kaksi kertaa! Lopulta huomasimme, ettemme ehdi kuitenkaan kaikkea kertoa, ja jossain matkan puolivälissä puristimme lujasti toistemme kättä ja lähdimme kumpikin kotiin, kun olimme sopineet, että seuraavana iltana hän tutustuttaa minut eräisiin henkilöihin ja ennen kaikkea läheiseen ystävävänsä A. V. Popoviin (A. P. Skljarenkoon).

Tällä tavoin tutustuin Vladimir Iljitšiin. Palattuani kotiin en pitkään aikaan käynyt levolle, kävelin huoneessa nurkasta

nurkkaan, tunsin jotain iloista innostusta rinnassani, muistelin pienimpiä yksityiskohtia myöten keskusteluamme hänen kanssaan. Hän teki minuun silloin todellakin erinomaisen vaikutuksen. Tässä 23-vuotiaassa nuorukaisessa yhdistyivät mitä ihmeteltävimmällä tavalla vaatimattomuus, huomaavaisuus, elämänilo ja innokkuus toisaalta ja perusteellisuus, tietojen syvällisyys, armoton loogillinen johdonmukaisuus, ajattelun ja määritelmien selvyys ja joustavuus toisaalta. Samara lakkasi minusta heti näyttämästä syrjäseudulta ja olin jo tämän ensimmäisen kohtausten jälkeen hyvilläni, että olin valinnut juuri tämän kaupungin.

Kuten olimme sopineet, menin seuraavana iltana Vladimir Iljitšin luo. Koko Uljanovin perhe asui silloin Samarassa kauppias Rytikovin talossa Potštovaja- ja Sokolnitšjakadun kulmassa. Vladimir Iljitšin ohella Uljanovin perheeseen kuuluivat hänen äitinsä Maria Aleksandrovna, sisarensa Anna Iljinitšna ja tämän mies M. T. Jelizarov sekä toinen sisar Maria Iljinitšna ja veli Dmitri Iljitš, jotka silloin opiskelivat vielä gymnaasissa. Vladimir Iljitš tutustutti minut heti koko perheeseen, minkä jälkeen me jonkin aikaa istuttuamme lähdimme Skljarenkon luo. Skljarenko asui samassa päässä kaupunkia kuin Vladimir Iljitškin, mutta vielä lähempänä kaupungin laitaa, ja hänen asunnossaan oli kaksi pikku huonetta. Hän muun muassa piti asuntoaan erittäin mukavana konspiratiivisessa suhteessa; en nyt enää muista mistä se mukavuus varsinaisesti johtui. Hän asui yhdessä ystävättärensä ja toverinsa, paikallisen välskäriskoulun oppilaan Lebedevan kanssa, joka oli hyvin älykäs, mutta tavattoman kaino ja vaitelias ja kunnioitti erittäin suuresti ystäväänsä. Sanon tässä samalla muutaman sanan Skljarenkosta. Hänellä oli useita sukua ja etunimiä; läheisen seurapiirin keskuudessa hänen nimistään oli tunnetuin Aleksei Vasiljevitš Popov, toinen, niin sanoakseni virallisempi nimi, oli Aleksei Pavlovitš Skljarenko ja lisäksi hänellä oli sukunimi Balbutsinovski. Eikä se suinkaan johtunut konspiratiivisista näkökohdista, vaan siitä, että onnettomuudekseen hän oli, sen ajan käsityksen mukaan, „laittomasti syntynyt”.

Ja niin me tulimme A. P. Skljarenkolle, jolle nähtävästi oli jo etukäteen tiedotettu tulostamme. Hän oli nuori mies, suunnilleen saman ikäinen kuin Uljanovkin, pitkä, solakka, joustavaliikkeinen. Hänellä oli kauniit, viisaat ja ilmeikkäät kasvot. Sangen miellyttävänä, seuraarakastavana ja terävä-älyisenä hänellä oli suuri vaikutus ja populaarisuus opiskelevan nuorison keskuudessa, eikä ainoastaan sivistyneistön keskuudessa, — työläiset (etenkin rautatieläiset), joiden keskuudessa hänellä oli hyvin laajat — niihin aikoihin katsottuna, — tuttavuudet, myös pitivät erittäin hänestä lähinnä siksi, että hän osasi lähestyä heitä yksinkertaisesti, ilman mielistelyä, mairittelua jne.

Tutustumisemme aikoina Skljarenko oli jo muovautunut marxilainen, ehtinyt istua „Krestyssä” (Pietarin keskusvankila) tullen siellä kutojaksi. Päinvastoin kuin Vladimir Iljitšillä, häneltä puuttui ahkeruutta ja pyrkimystä kärsivälliseen ja sitkeään teoreettiseen opiskeluun, joka vaatii keskittäytymistä ja tarmoa. Hän oli pääasiassa käytännön työntekijä ja lisäksi taipuvainen propagandaan ja agitaatioon, hän tarvitsi aina seuraa, tarvitsi kuulijakuntaa, joka huomioi tarkoin ja kiinnostuksella hänen sanansa ja jonka suhteen hän saisi tuntea johtavan osuutensa.

Me kohtasimme Skljarenkon kanssa erittäin iloisesti. Kätellessämme ystävällisesti ja lujasti toisiamme tuntui siltä kuin olisimme olleet vanhoja tuttavvia. Istuttuaan jonkin aikaa seurassamme ja puhuttuaan viimeksi ilmestyneiden narodnikkilaisuuntaisten aikakausjulkaisujen kirjoituksista Vladimir Iljitš lähti, jättäen meidät kahden. Aleksei Petrovitš kertoi minulle hyvin mielenkiintoisesti ja seikkaperäisesti samaralaisesta yleisöstä, järjestämistään kerhoista, taistelustaan yhdessä Vladimir Iljitšin kanssa paikallisia narodnikkeja vastaan ja niistä järjestömistä ja naurettavista mielipiteistä, joita hän oli usein kuullut ensi näkemältä jopa hyvin kunnioitettavienkin, paljon nähneiden narodnikkien lausuvan marxilaisista yleensä ja venäläisistä marxilaisista etenkin. Hän valitti, että illegaalista kirjallisuutta oli vähän. Pian minulle kuitenkin selvisi, että nuo valittelut olivat jossain määrin epäoikeudenmukaisia, sillä oli useita sellaisia kirjoja, joita Kasanissa en ollut nähnyt. Tosin monet niistä olivat vain saksan kielellä, esimerkiksi: Marxin „Filosofian kurjuus”, 2. painos, „Kommunistinen manifesti”, Engelsin „Anti-Dühring” ja „Työväenluokan asema Englannissa”, oli hyvin paljon „Die Neue Zeit” aikakausjulkaisun numeroita, Saksan valtiopäivien istuntojen pikakirjoitusselostuksia jne. — kirjoja, joita käytti Vladimir Iljitš, ja joita tietääkseni saattoivat käyttää toisetkin, tietenkin hänelle erittäin läheiset henkilöt. Myös „Työn vapautus” ryhmän Geneven julkaisuja oli jonkin verran enemmän kuin Kasanissa. Kaiken lisäksi, kuten sittemmin osoittautui, Samarassa oli erittäin rikas ja kokoonpanoltaan mielenkiintoinen puoleksi legaalinen kirjasto, jossa oli aikoinaan täysin legaalisesti ilmestyneitä kirjoja ja aikakausjulkaisuja, mutta jotka oli myöhemmin poistettu käytöstä.

Keskustelussa aika kului aivan huomaamatta. Oli jo hyvin myöhä, kun aikoen lähteä ojensin käteni Skljarenkolle hyvästiksi. Pitäen minua kädestä hän vakuutteli, että on vielä hyvin aikaista, koska „päivänkoittoon on vielä paljon aikaa”!

Käyden usein Vladimir Iljitšin ja Aleksei Vasiljevitš Popovin luona (otan itselleni vapauden nimittää vatedes A. P. Skljarenkoa niin, sillä me kaikki nimitimme häntä silloin siten)— varsin-

kin Popovin luona,— tulin heti alusta lähtien heidän molempien läheiseksi tuttavaksi. Pian kaupungin asukkaat nimittivät meitä vain kolmikoksi lisäten siihen jonkin epiteetin riippuen kulloinkin puhujan „ideologisesta” suhtautumisesta meihin. Kolmikomme — eli kuten toiset nimittivät „kerho” — oli todellakin tiiviisti yhteenliittynyt, ja me aina ilmaannuimme ja „esiinnyimme” yhdessä. Sanon siinä mielessä „esiinnyimme”, että jos jonnekin tuli meistä yksi tai kaksi, niin kohta ilmaantui myös toinen tai kolmas. Muuten kesän alusta me Popovin kanssa kahden edustimme meidän „kolmikkoamme”, koska Uljanovin perhe, siis Vladimir Iljitš mukaanluettuna, siirtyi kesäksi maalle Alakajevkaan, missä hän jatkoi yhtä ahkerasti lukujaan ja missä me Popovin kanssa kävimme monia kertoja vieraisilla hänen ja koko perheen luona.

Tutustuessani Vladimir Iljitšiin hän toimi asianajajan apulaisena. Sen jälkeen kun hänet oli joulukuussa 1887 sattuneiden ylioppilas„mellakoiden” eräänä aktiivisimpana osanottajana erotettu Kananin yliopistosta, hän valmistautui ja suoritti myöhemmin, vuonna 1891, ulko-oppilaana yliopiston valtion tutkinnon, mitä varten kävi Samarasta Pietarissa. Toimien, kuten jo ylempänä mainitsin asianajajan apulaisena Vladimir Iljitš harrasti kuitenkin kovin vähän lakimiestyötä: tämä työ ei kiinnostanut häntä, vaan hänen mieleistensä oli vallankumouksellinen toiminta, työ vallankumouksellisen marxilaisuuden käytännön ja teorian alalla. Päätettyään siirtyä syksyllä 1893 Pietariin hän käytti Samarassa paljon aikaa puhtaasti teoreettisen opiskelun ohella kirjallisuustyöhön, artikkelien konseptointiin, referaattien laatimiseen ym. Kuten tunnettua, venäläisillä marxilaisilla ei siihen aikaan ollut mitään mahdollisuutta levittää eikä puolustaa teoreettisia katsomuksiaan edes legaalissa lehdistössä, mitä käyttivät laajalti hyväkseen erilaiset publisistit, „ekonomistit” ym. narodnikkilaisesta leiristä, sellaiset kuin N. K. Mihailovski, V. V. (V. Vorontsov), Nikolai —on, Krivenko jne., yms. „Russkoje Bogatstvo” aikakausjulkaisussaan, jota ei kukaan häirinyt. Siitä, miten sensuuri niinä aikoina riehui marxilaista kirjallisuutta vastaan, voidaan päätellä esimerkiksi seuraavasta. 80-luvun lopulla oli kokonaan lakkautettu aivan viaton, erikoinen lakitieteellinen „Juriditšeski Vestnik” julkaisu vain yhden ainoan kirjoituksen — P. Skvortsovin kirjoituksen takia, jossa pelkin numerotiedoin analysoitiin maamme taloutta ja jossa vain kerran lienee mainittu Marxin nimi. Lehdistössä ei saanut kirjoittaa sanoja: „venäläiset marxilaiset” tai „Marxin venäläiset seuraajat”, vaan oli kirjoitettava: „venäläiset oppilaat, jotka” yms. Tai esimerkiksi lehdistössä oli kielletty mainitsemasta N. G. Tšernyševskin nimeä, vaan kirjoitettiin: „Venäjän kirjallisuuden Gogolin kauden tutkielmien” kirjoittaja jne. samaan tapaan.

Vladimir Iljitšin kirjalliset työt olivat toisaalta luonteeltaan taloustieteellisiä, kuten erään Postnikovin „Etelävenäläinen talonpoikaistalous” kirjan perinpohjainen arvostelu, V. V:n „Kapitalismin kohtalot Venäjällä” kirjoitusten arvostelu, N. J. Fedosejevin artikkelin käsikirjoituksen, jossa tämä käsitteli maaorjuuden lakkauttamisen taloudellisia syitä Venäjällä, arvostelu jne.; toisaalta — poliittisia, kuten esimerkiksi hänen myöhempi työnsä „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” ja eräiden muiden teosten alkuperäiset luonnokset, joiden nimityksiä en nyt muista¹.

Yleensä on sanottava, että silloin, so. talvella ja keväällä 1893 Vladimir Iljitš käytti miltei kaiken aikansa opiskeluun. Hän esiintyi verraten harvoin laajalle yleisölle ja varsinkin intelligenssi-nuorison keskuudessa. Palattuaan Alakajevkasta hän matkusti kohta pois Samarasta antautuakseen Pietarissa kokonaan maan-alaiseen vallankumoukselliseen työhön osallistuen mitä aktiivisimmin siihen työhön monilla eri aloilla. Meidän kolmikkoamme jotkut nimittivät jo silloin „kerhoksi”, ja nyt, varsinkin Vladimir Iljitšin kuoleman jälkeen, puhutaan usein „Samaran kerhosta”, jolla tarkoitetaan nimenomaan sitä meidän kolmikkoamme; todellisuudessa meillä ainakaan tavanmukaisessa järjestöllisessä mielessä ei ollut mitään *kerhoa*; määrättyjä säännöllisiä kokouksia tämä „kerho” ei järjestänyt eikä siinä pitänyt mitään järjestelmällisiä opiskelutilaisuuksia Vladimir Iljitš eikä yleensä kukaan meistä. Se oli yksinkertaisesti pieni tiivis ryhmä samoinajattelevia tovereita monimielisen intelligenssimeren keskellä. Tämän intelligenssin joukossa oli toisaalta aikansa eläneen suunnan edustajia — entisiä narodnajavoljalaisia ja narodnikkeja — vanhemman ja usein hyvinkin kunnioitettavan sukupolven edustajia; toisaalta nuoren sukupolven ihmisiä, opiskelevia ja oppilaitoksista (yliopistoista jne.) erotettuja, horjuvia, vakaantumattomia, jotka monessa suhteessa kannattivat marxilaisten katsomuksia, mutta samalla eivät olleet lopullisesti luopuneet vielä narodnikkilaisistakaan „tunteista” ja sellaisista käsityksistä, että venäläiset marxilaiset muka „eivät lainkaan *pidä* talonpojista”, „*tahtovat* tehdä talonpojat maattomiksi”, „*iltoitsevat* maaseudun häviöllejou tumisesta”, eivätkä monista muista samantapaisista järjettömyyksistä, joista marxilaisia syyttivät muodossa tai toisessa vakavissaan ja auliisti heidän vastustajansa narodnikkien ja näiden kannattajien leiristä. Sellaisen nuorison edustajilta saattoi hyvin usein kuulla marxilaisille osoitetun surunvoittoisen kysymyksen: „Te tietenkin olette sekä oppineempia että järkevempiä kuin he, mutta miksi te *tahdotte ehdottomasti* saattaa talonpojat häviölle, tehdä heistä hinnalla millä

¹ Muistelmat on kirjoitettu 1928.— *Toim.*

hyvänä proletaareja!” Muistan, kuinka kerran Popov valmisti selostusta Samaran läänin talonpoikain taloudellisesta asemasta ja teki laskelmia zemstvon tilastollisten kokoelmien ja muiden tietolähteiden perusteella. Eräs sellaisista tuttavista — kansanystävistä tapasi hänet tässä työssä ja saatuaan tietää, että Popov juuri laskee hevoseettomien talonpoikain määrää, pudisti moittivasti päätään: „Ja te ette sääli heitä! Te istutte ja *rauhallisesti* toteatte noita ilmiöitä?!”

Mainitsin jo ylempänä, että mitään *järjestelmällistä* opiskelua ei meidän „kerhossamme” ollut, mutta samaan aikaan meidän onnistui hyvin usein kokoontua kolmisin joko Vladimir Iljitšin asuntoon tai, mikä sattui useimmin, Popovin asuntoon taikka mennä kaupungin ulkopuolelle, esimerkiksi Annajevin kumissihoitoparantolaan, tai Volgan rannalle laivalaitureille, missä voi laiturin jonkin vaatimattoman oluttuvan kohtuullisen puhtaassa ja kodikkaassa huoneessa keskustella meitä kiinnostavista aiheista oluttuopin ääressä, etteivät syrjäiset olisi kiinnittäneet meihin huomiota.

Popovilla oli ihmeteltävä kyky löytää nopeasti ja varmasti puhdas ja rauhallinen oluttupa, jossa tarjottiin erinomaista žiguljovilaista olutta, mistä Vladimir Iljitš antoi hänelle kohta kunnianimen — „oluttohtori”. Tämän nimen me heti „yksimielisesti” ja „keskustelutta” hyväksyimme ja se vakiintui niin perusteellisesti, että omassa piirissämme käytimme herttaisesta Aleksei Vasiljevitsistä vain tätä nimeä. Ja miltei 30 vuoden kuluttua, istuen keskustelemassa Vladimir Iljitšin työhuoneessa Kremlissä, se oli — ikävä kyllä — viimeinen kohtaamiseni ja keskusteluni hänen kanssaan¹, — heti ensimmäisten tervehdysten jälkeen kuulin häneltä: „Oluttohtoria ei ole enää kanssamme!”... Hän sanoi sen surullisesti hymyillen!..

Palaan kertomukseeni. Niin, kokoonnuttiin milloin missäkin. Muutoin, jos oli selostus tai jonkin kirjallisen teoksen tai kirjoitusten arvostelu, niin tapahtui se tavallisesti Popovin asunnossa; sattui niinkin, että ensin jokainen otti kotiinsa jonkin teoksen luettavaksi ja sen jälkeen kokoonnuttiin käsittelemään. Meitä kiinnostaneet kysymykset ja keskustelujemme aiheet olivat mitä erilaisimpia: maamme talouden kehitys yleensä, suurteollisuutemme ja maataloutemme asema, työväenluokka meillä ja Länsi-Euroopan maissa, luokkataistelun teoria, Marxin—Engelsin filosofisia teoksia, maamme ja Lännen vallankumousliikkeen historia jne. Ollen kaikissa näissä kysymyksissä suurin piirtein täysin yksimielisiä, eräiden yksityiskohtien käsittämisessä me olimme toisinaan eri mieltä, mikä johti usein mitä kiivaimpiin väittelyihin, kunnes asian seikkaperäisen selvittämisen avulla onnistuttiin

¹ Tammikuun 13 päivänä 1922.— I. L.

pääsemään täydelliseen yksimielisyyteen. Miltei aina sellaisissa tapauksissa oli oikeassa tietenkin Vladimir Iljitš. En nyt lainkaan muista nimenomaan mistä kysymyksistä meillä oli väittelyjä ja kuka millaista kantaa puolusti, muistan vain, että ne olivat kysymyksiä, jotka koskivat talonpoikaista ennen maaorjuuden kukistumista ja maaorjuuden poistamisen jälkeen, talonpoikaissiikkeiden luonnetta ja arviointia yms.

Päätyi kesä 1893; Vladimir Iljitš matkusti Pietariin ja Uljanovin perhe valmisteli muuttoa Moskovaan. Jäimme Popovin kanssa kahden.

Kesäkuun lopulla 1894 tuli minunkin vuoroni lähteä Samarasta: Kasanin jutussa minut tuomittiin 10 kuukaudeksi „Krestyn” vankilaan ja kolmeksi vuodeksi julkisen poliisivalvonnan alaiseksi. Kesäkuun 24 päivänä 1894 Samarán poliisihallinnossa minulle ja vielä eräälle toverille — M. M. Korniljev vainajalle — ilmoitettiin tuomio, minkä jälkeen meidät heti vangittiin ja passitettiin paikalliseen siirtovankilaan ja viikon kuluttua vietiin etappijärjestyksessä Pietariin.

Etapin lähettämispäivänä, kun vangit rivistäytyivät vankilan pihalle, meidän onnistui Popovin kanssa vaihtaa ristikon läpi muutamia jäähyväissanoja, ja vankijoukon lähetessä porttia hän seisoi jossain kolmannen kerroksen vankikopin ikkunan ääressä ja heilutti liinaa ja lausui hyvästejään. Muutaman kuukauden kuluttua hänkin vuorostaan sai tuomion ja hänet karkotettiin kaukaiseen Kemiin Arkangelin läänissä.

Kolmikkomme hajosi ja niin meidän „Samaran kerhomme” lakkasi olemasta.

„Kresty” oli rakennettu ristinmuotoiseksi ja sen virallinen nimi oli „Pietarin yksinäisvankila”. Se oli sisäisenkin rakenteensa ja vankien ylläpitojärjestyksen puolesta uudenaikainen ja „mallikelpoinen” vankila. Sinne pantiin vain niitä, jotka olivat saaneet määräämisen vankilatuomion. Siellä vangit olivat pakotettuja tekemään joka päivä urakkatyötä, josta maksettiin hyvin pientä palkkaa. Ja siitäkään kuulemma otti 60% kruunu ja lopuista vangilla oli oikeus vankilassaolonsa aikana käyttää vain puolet: toinen puoli säästettiin hänelle „lähtörahoiksi”. Töitä oli erilaisia: puusepän, suutarin, räätälin, kutojan, kehrääjän töitä, savukeaskien valmistusta ja muita; rangaistuksena annettiin hampua (riippi vanhoja köydenpätkiä). Työpäivä kesti kello seitsemästä aamulla puoli seitsemään illalla ja välillä oli puolen-toista tunnin päivällis- ja lepotauko. Työn aikana oli kävelyä ja satunnaisia väliaikoja. Mutta se urakka! Se oli tehtävä ehdottomasti määräämisen mennessä, muuten seurasi rankaisutoimenpiteitä; jos vanki suoritti urakkansa ennen määräämisaikaa ei häntä kuitenkaan vapautettu lopuksi työpäivää työstä, vaan oli hänen jatkettava työntekoa, alettava täyttää uutta „urakkaa”. Kaiken

tämän lisäksi poliittisia pidettiin täydellisesti eristettyinä toisistaan. Poliittisten vankien koppien välillä oli aina muutamia kriminaalivankien koppeja, sitten taas poliittinen ja jälleen muutamia kriminaaleja jne. Samoin sijoitettiin poliittiset vangit kriminaalivankien väliin myös kävelyllä pihalla ympärässä ja tällöin puhelu, liiallisten liikkeiden teko käsillä tai jaloilla sivuille¹ ja vilkuileminen taakse oli kiellettyä: piti kulkea vaieten kahden askeleen päässä naapurista ja katsoa edellä kulkevan selkään. Vankilaan tultua vangilla ei ollut nimeä eikä sukunimeä, vain numero, joka oli ommeltu hihaan,— ja siinä kaikki. Vangeille sallittiin tuoda ulkoa vain kirjoja (uusia ja joiden lehtiä ei ollut leikattu auki). Kerran kuukaudessa sallittiin kirje ja muistaakseni samanlaisin väliajoin „lähimpien” sukulaisten tapaaminen. Koska minulla esimerkiksi ei sellaisia ollut, en luonnollisestikaan ajatellut mitään tapaamisia.

Mutta kerran, eräänä Pietarin sateisena syyspäivänä, minut kutsuttiin kävelyllä „kotiin”. „Mitä nyt?” — „Tapaamaan”. — „Tapaamaan?! ketä?” — „Morsianta”. Hm... ajattelin, eikö se ole erehdys, ja kukahan mahtaa olla „morsiameni”?.. Mikäpä siinä, mennään. Vietiin joidenkin „komeroiden” — verkolla, ristikolla ja esteellä varustettujen häkkien luo; oli puolipimeätä, kuului hälinää, melua, toisia tuotiin, toisia vietiin, ja toisella puolen, esteiden läpi kahden askeleen päässä vilahteli kasvoja vapaudessa. Kuljin ja ajattelin: „Miten tuntisin „morsiameni”, jotta osuisi „vieraan morsiamen” häkkiin...” Mutta samalla hetkellä minut pelasti pulasta saattajani. Huudahtaen hän palautti minut vähän matkaa takaisin; „Olkaa hyvä! Tuossa on morsiamenne”, — tutustuttaen siten meidät toisiimme. Pyrkien noudattamaan tarvittavaa sävyä ja muotoa me aloimme todella tutustua toisiimme. Sain tietää, että hän oli eräs Naisten korkeakoulukurssien oppilas — Olga Ivanovna Tšatšina, nykyään jo vainaja, kuten sain hiljattain tietää,— jonka Vladimir Iljitš oli etsinyt ja järjestänyt „morsiamekseni”.

Tuskin hän oli molemminpuolisten kysymysten ja vastausten välissä ehtinyt kertoa joitakin uutiskatkelmia, kun tapaamisemme oli jo lopussa. Ei ole puhuttakaan, millaisen määrän kaikenlaisia tervehdyksiä lähetin sille, joka oli syypää näin yllättävään tapaamiseen. En muista sen vaiko seuraavan tapaamisen aikana „morsian” antoi Vladimir Iljitšin toimeksiannosta minulle juuri painosta ilmestyneen Struven kirjan „Arvostelevia huomautuksia”, joka aiheutti aikoinaan tunnetun sensaation ja kiihkeitä

¹ Etteivät poliittiset vangit olisi sillä tavoin voineet puhua vankila-aakkosten avulla. Samasta syystä esimerkiksi Moskovan „Taganka” vankilassa meidän ei sallittu käyttää pikku peilejä niissä kopeissa, joiden ikkunat olivat aurinkoisella puolella.— *I. L.*

väittelyjä yleensä ja muun muassa loppusanoillaan: „Tunnustakaamme sivistymättömyytemme ja lähtekäämme oppiin kapitalismille!”. Struven kirjan jälkeen jo alkukeväällä 1895 ilmestyi Beltovin¹ — „Kysymykseen monistisen historiankäsityksen kehityksestä”. Tavatessa O. I. Tšatšina tiedotti kirjan ilmestymisestä ja että oli jo jättänyt sen vankilan konttoriin minulle luovutettavaksi ja ehti joidenkin vihjeiden avulla antaa minun ymmärtää, mitä piilee tämän viattoman „Beltov” nimen takana.

Tämä loistava poleminen teos korvensi kuin kuumalla vedellä kaikki legaalisen lehdistön palstoilla riemuitsevat narodnikit, joiden „ajastusten valtias” oli N. K. Mihailovski. Minuun, vapaasta elävästä elämästä ja varsinkin pääkaupungin elämästä täysin irroitettuun henkilöön, tuo „Beltov” teki sellaisen vaikutuksen kuin vankilan täydellisessä hiljaisuudessa olisi yhtäkkiä räjähtänyt pommi. En voi olla mainitsematta innostuksesta, joka minut valtasi, kun olin saanut tuon kirjan. Tapaaminen oli päättynyt; olin jo sellissä. Kohta minulle näytettiin oviluukusta vasta tuotu kirja, joka vietiin heti takaisin (sitten piti „huolehtia” siitä, että se annettaisiin minulle — sellainen oli järjestys). Pyysin jotakin henkilöä „päällystöstä”. Tuli vankilan apulaispäällikkö. Puhuin rauhallisella ikävällä äänensävyllä, että minua varten on jätetty kirja ja tahdon saada sen luettavakseni. — „Millainen?” Sanoin kirjan nimen. — „Millaisen, kommunistisenko?! En voi, en voi”. — „Ei! — *monistisen*”. — „Mitä se merkitsee?” — „Muinaisina aikoina filosofeilla oli sellainen näkökanta...”. — „Aha, — sanoi apulaispäällikkö, — tarkastan, tarkastan, jos siinä ei ole mitään poliittikasta, niin lähetän”. Ei kulunut 20 minuuttiakaan, kun oviluukusta ojennettiin kirja: — „Ottakaa!” Uusi, puhdas, *auki leikkaamatta*, noin puoli tusinaa leimoja: „Tarkastettu. S. P. B. O. T.”². Sitä se merkitsee „filosofia” ja lisäksi „muinainen”!

Sitten sain vielä joitakin uusia kirjoja. Niin Vladimir Iljitšin osoittaman huolenpidon ansiosta olin edes jonkun verran selvillä vaikkapa uuden legaalisen kirjallisuuden alalla.

Sillä välin lähestyi vankilasta vapautumiseni päivä. Oli tunnettua, että vankilasta vapautumisen päivänä ohrana, jolle vankilan johto välittömästi luovutti vapautetut poliittiset vangit, antoi heille mahdollisuuden, jos he niin halusivat, olla muutaman tunnin Pietarissa. Oli itsestään selvää, että päätettiin käyttää hyväksi tätä tilaisuutta, jotta voisimme tavata Vladimir Iljitšin kanssa. Ja niin erään viimeisimmän tapaamisemme aikana O. I. Tšatšina sanoi minulle, että minä suuntautuisin „Krestystä” vapauduttuani suoraan ohranalaitokselta hänen asunnolleen, kaiken muun hän järjestäisi itse.

¹ G. V. Plehanovin salanimi. — *Toim.*

² S. P. B. O. T. — lyhen. venäjänkielisestä. — Pietarin Yksinäisvankila. — *Toim.*

Vihdoin koitti huhtikuun 24 päivä 1895 — vankilasta vapautumiseni päivä. Noin kello 10 aamupäivällä minut vietiin konttoriin. Kymmenen kuukautta kestäneen tupakkanälän jälkeen poltin ahneesti ensimmäisen savukkeen. Ohranalaitoksen agentin, joka oli jostain syystä pannut päähänsä sylinterihatun, saattamana ajoin Gorohovajakadulle. Muodollisuudet olivat päättyneet, komedia asuinpaikan „valitsemisessa” suoritettu; oli „valittava” Penzan kaupunki.

Ajoin suoraan Vasiliostroviin, Tšatšinan asunnolle. Siistissä ylioppilashuoneessaan hän valmisti teetä ja vielä jotain. Tervehdimme iloisesti, ja annettuaan pikaisesti minulle joitain „ohjeita” aamiaisen suhteen O. I. Tšatšina kiiruhti kutsumaan Vladimir Iljitšiä. Hän palasi ja kohta tuli myös Vladimir Iljitš¹. Tervehdimme toisiamme iloisesti. Liikutuksesta ja pitkäaikaisen miltei täydellisen vaitiolon jälkeen minä hieman änkytin. Keskustelu siirteleiksi koko ajan aiheesta toiseen ja vähän väliä sen keskeytti leikkipuhe ja nauru. Halutti puhua enemmän työstä, asiointilasta, mutta se ei ottanut oikein luonnistuaakseen; muutama tunti kului aivan huomaamatta. Silloin Vladimir Iljitšillä syntyi seuraava suunnitelma: hän lähtee kanssani Moskovaan, olen heillä illegaalisesti vuorokauden ja sitten matkustan „omaan” Penzaani ja hän takaisin Pietariin; hän sanoi, että oli juuri aikonut käydä asioilla Moskovassa ja samalla tapaamassa omaisiaan. Näin me tulemme matkalla sekä koko päivän Moskovassa olemaan yhdessä. Minä tietenkin hyväksyin innostuksella hänen loistavan suunnitelmansa. Hän uskoi, että toverit suostuvat tähän hänen matkaansa. Mutta hänen oli kuitenkin tavattava eräitä tovereita ja järjestettävä ehdottomasti joitakin asioita ennen lähtöä. Hyvä, asia oli päätetty. Koko kysymys oli siinä, onnistuuko hänen tavata tarvittavia tovereita. Joka tapauksessa hän tiedottaisi lopullisesta tuloksesta.

On sanottava, että silloin, kuten Vladimir Iljitš ehti minulle kertoa, valmisteltiin painoon taikka jo painettiin — en tarkoin muista — tunnettua kokoelmaa „Aineistoa taloudellisen kehityksemme luonnehtimiseksi”, jonka sensuuri kohta painosta ilmes-
tymisen jälkeen poltti siksi, että siinä oli julkaistu Vladimir Iljitšin — K. Tulinin kirjoitus „Narodnikkilaisuuden taloudellinen sisältö ja sen arvostelu hra Struven kirjassa”, jolla oli sekä sisältönsä sekä kokonsa puolesta keskeisin paikka kokoelmassa.

Illalla Vladimir Iljitš kävi uudelleen luonani ja sanoi, että kaikki onnistui järjestää ja hän voi matkustaa kanssani. Juna

¹ Kirjoittaja erehtyy, hänen kohtauksensa V. I. Leninin kanssa tapahtui nähtävästi aikaisemmin, sillä huhtikuun 25 päivänä 1895 V. I. Lenin matkusti jo ulkomaille. — *Toim.*

lähtee silloin ja silloin, tarkastimme aikaa. Konspiraatiotarkoituksessa sovimme, että asemalle saavumme erikseen, emmekä mene toistemme luo, vaan eri vaunuihin; ja vasta kun olemme ajaneet muutamia asemavälejä, hän etsii minut ja siirtyy vaunuuni. Hän kehotti minua kaiken varalta lähtemään asemalle hyvissä ajoin — siltä varalta, jos Palatsin siltä olisi nostettu ja pitäisi matkustaa Nikolain sillan kautta — etten myöhästyisi junalta. Siis, näkemiin junassa.

Muutaman ajan kuluttua, noudattaen Vladimir Iljitšin hyvää neuvoa ja sanottuani hyvästi oivalliselle emännälle — „morsiamelleni” — Tšatšinalle, jota sen jälkeen en enää kertaakaan tavannut, lähdin asemalle... Ostin lipun, istuin vaunuun. Juna ohitti kaksi kolme asemaa. Odotin, että tulee Vladimir Iljitš. Mutta häntä ei näkynyt. Vielä muutamia asemia, oli jo myöhäinen yö, mutta häntä ei vain näkynyt! Oli käynyt nähtävästi nukkumaan, ajattelin: oli päivällä väsynyt niin kovin. Mutta en tavannut häntä seuraavana aamuna enkä päivälläkään! Oli selvää, että jotain oli tapahtunut, mutta mitä? — en jaksanut käsittää. Olisiko hänet pidätetty tai jotain sentapaista? Mitä huolestuttavimmat ajatukset valtasivat minut... Juna saapui Moskovaan... Noustuani junasta hain kaikkialla vaunuista laskeutuvien matkustajien joukosta tuttuja kasvoja — enkä löytänyt! Väki alkoi nopeasti hajaantua, asema väliaikaisesti tyhjени. Minne mennä?! Ei ainoatakaan osoitetta... Olin niin varma, että matkustamme yhdessä, etten edes ottanut Uljanovien osoitetta. Istuuduin neuvottomana asemasillan penkille ja ajattelin: „Jos aion matkustaa edelleen, on mentävä heti toiselle asemalle. Mutta, jos äkkiä jotain selviää: jäädä istumaan, — mutta yöksi minut kuitenkin ajetaan pois asemalta ja hotelliin sudenpassi — „matkustuslupa” taskussa minun on turha pistää nokkaani.

Yhtäkkiä soi asemasillan kello. Riensin tiedustelemaan: „Mitä se merkitsee?” — „Juna tulee, on lähtenyt viimeiseltä asemalta”. — „Mikä juna, mistä?” — „Pietarista”, № se ja se, bis”... Osoittautui, että 15 minuutin kuluttua sen junan jälkeen, jolla matkustin, lähtee joka päivä lisäjuna (bis), jolla on sama numero. Edelleen selvisi, että tämä juna alkoi liikennöidä vasta joku päivä sitten. Hm, mielenkiintoista! Ilmaantui toivo: mitä jos Vladimir Iljitš matkustaa juuri siinä junassa? Odottaako ja myöhästyä Penzan junalta ja jäädä varmastikin kadulle, ilman yösijaa? Riskeeraan!..

Kaukaa kiittää juna, yhä lähenee ja lähenee. Vihdoin se saapuu jyskyen asemalle ja pysähtyy. Kaikista ikkunoista katsoo matkustajia. Tuossa on myös Vladimir Iljitš... Mitä hän nyt tuolla tavalla? Näyttää nyrkkiä!.. Yleisen hyörinän keskellä vastaan hänelle samalla... Lähenemästä ja tervehtimättä toisiamme poistumme huomaamatta asemalta, otamme ajurin. Istuutues-

samme me tuupimme toisiamme nyrkillä kylkeen ja vihdoin purskahtaen nauramaan siirrymme eleistä sanoihin. Asia selviää pian — kumpikin on oikeassa: minä matkustin tavallisella junalla, hän myöhästyi siltä hieman, mutta ei sitä tiennyt, vaan päinvastoin huomaten, että kassan edessä on väkeä ostamassa lippuja Moskovan junaan, osti kaikessa rauhassa lipun, istui junaan ollen varma, että matkustaa samassa junassa kuin minäkin... Hän kertoi harmissaan, miten oli yöllä ja sitten myös päivällä pysäkeillä yrittänyt löytää minua, mutta tuloksetta... Vaikea olisikin ollut löytää minua *siitä* junasta!..

Mutta kaikki on hyvin, mikä hyvin päättyy; se, mikä tuli menetetyksi matkalla, onnistuttiin korvaamaan Moskovassa. Koko sen illan ja osan seuraavaa päivää me olimme koko ajan yhdessä. Vladimir Iljitšin kertomuksista sain silloin tietää paljon minulle erittäin mielenkiintoista pietarilaisten kerhojen elämästä ja työstä ja muun muassa Vladimir Iljitšin maanalaisesta kirjallisesta toiminnasta. Hänen sanoistaan saatoin tehdä johtopäätöksen, että Pietarissa oli silloin järjestetty hyvin kestäväälle pohjalle propaganda ja osittain agitaatiotyökin, varsinkin suurten tehtaiden työläisten keskuudessa; hän kertoi hyvin paljon myös julkaistavaksi valmistettavasta „Aineistosta” (kokoelma) ja väittelyistä Struven kanssa sekä suhteista häneen. Minulle kävi vähitellen riittävän selväksi Vladimir Iljitšin aktiivinen ja johtava osuus kaikessa tuossa toiminnassa, vaikka itse hän ei sitä lainkaan korostanut... Aika kuitenkin kului ja seuraavan päivän illalla jättäen lämpimät hyvästit Vladimir Iljitšille ja hänen omaisilleen matkustin Penzaan.

Muuten, niin kuin olin odottanutkin, ei Penza minua miellyttänyt: niiksikin ajoiksi se oli liian syrjäinen pikkukaupunki, niin että Samarakin näytti Penzaan verrattuna miltei suurelta keskukelta...

Ajatus siitä, että tästä Penzasta on hävyttävä jonnekin, syöpyi vahvasti päähäni jo kohta sinne tuloni jälkeen. Mutta minne? — Siinä kysymys. Siirtyminen maanalaisuuteen ei silloin jostain syystä tullut mieleen, se ei silloin ollut tapana. Muistelin loppumatta kaupunkeja, joissa ei ollut poliisikieltoa,— muttei mitään ilahduttavaa. Parasta tietenkin olisi ollut päästä etelään. Mutta esimerkiksi Harkoviin, Rostoviin, Odessaan, Kieviin... ei ollut ajattelemistakaan! Vihdoin pälkähti päähäni Jekaterinoslav. Tein tiedusteluja. Ei mitään selvää: kukaan ei ollut koskaan käynyt siellä, ei mitään yhteyksiä, mitä siellä oli, sitä ei tiennyt kukaan; oli joitakin tehtaita joko itse kaupungissa tai sen liepeillä. Mutta mikäpä siinä. Jotainhan siellä oli; toisaalta kaupunki ei ollut kiellettyjen luettelossa. Tein päätöksen. Oli alettava hommata muuttolupaa Jekaterinoslaviin. Lähetin vastaavan anomuksen sisäasiainministeriöön...

Noin kolmen viikon kuluttua minut kutsuttiin poliisihallintoon ja ilmoitettiin, että minun muuttamiselleni asumaan Jekaterinoslaviin sisäasiainministeriön taholta „ei ole esteitä”.

Siis voin matkustaa Jekaterinoslaviin... Nyt nousi luonnollisestikin jälleen kysymys yhteyksistä ja salaisista tapaamispaikoista Jekaterinoslavissa. Suunnilleen samoihin aikoihin (en nyt muista, milloin nimenomaan) minulla oli toinen hyvin mieluisen tapaus. Matkalla Moskovasta jonnekin Volgalle — luultavasti Samaraan — luonani käväisi edesmennyt M. T. Jelizarov — A. I. Uljanovin mies; hän toi minulle lahjaksi Vladimir Iljitšiltä sen saman kokoelman, jonka ilmestymistä painosta odottivat niin hartaasti kaikki, jotka siitä tiesivät. Mutta iloa synkisti heti se, että vastasyntynyt kokoelma jo ennen kuin se oli ehtinyt kauppaan, jopa ennen kuin se oli tullut ulos kirjapainosta, takavarikoitiin ylempänä mainitsemani K. Tulinin kirjoituksen takia. Onnistui pelastaa vain satakunta kappaletta, jotka, kuten minulle kerrottiin, „kähvelsi” kirjapainosta P. B. Štruve. Koko painos, kuten tunnettua, poltettiin ja niin ollen kirjasta tuli bibliografinen harvinaisuus jo painosta ilmestymisensä hetkellä. Osittain tämän kirjan saamisen yhteydessä ja saadakseni joitakin konkreettisia tietoja Jekaterinoslavista päätin käydä salaa Moskovassa Uljanoveilla ja tavata siellä Vladimir Iljitšiä, joka, kuten tiesin hänen kirjeestään, oli silloin taas Moskovassa.

Vladimir Iljitš suhtautui hyvin lämpimästi minun päätökseeni muuttaa asumaan Jekaterinoslaviin, kertoi minulle, että saatujen tietojen mukaan siellä oli äsken ollut suuria „paloja”, mutta sitä ennen siellä oli s.-d. järjestö, joka suoritti hyvin menestyksellisesti työtä verrattain suurten paikallisten tehtaiden työväen keskuudessa. Hän luetteli muutamia tovereita, jotka työskentelivät siellä ennen ilmituloa: muistan, että hän mainitsi Vinokurovin, Mandelštamin ja muistaakseni Leitezenin. Mutta miten on asia nyt, ilmitulon jälkeen, kuka „on lossa”, ketä ei ole — hän ei tiedä. Sellaisia tietoja sain Moskovassa... Samana päivänä hänen onnistui hankkia minua varten kirje erälle vastuunalaiselle työntekijälle Jekaterininskajan rautatien hallinnossa — se oli jo siltä alalta, että minulle tarjottaisiin jotain ansiotyötä, mikä oli hyvin tärkeää, koska olin poliisivalvonnan alainen ja lisäksi aivan oudossa kaupungissa.

Se oli viimeinen kohtaukseni Vladimir Iljitšin kanssa ennen hänen vangitsemistaan ja karkottamistaan Siperiaan.

